

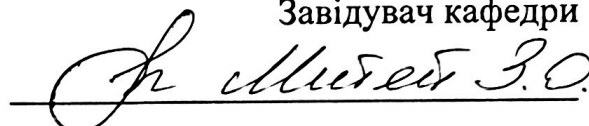
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Філологічний факультет

Кафедра української мови

ЗАТВЕРДЖЕНО НА ЗАСІДАННІ КАФЕДРИ

Завідувач кафедри

(протокол № 1 від 30.08.2021 р.)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРИЧНА ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

для здобувачів вищої освіти

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 014.01 Середня освіта. Українська мова і література

Освітня програма: Середня освіта. Українська мова і література.

Мелітополь, 2021

Розробник:

Сіроштан Т. В., доцент, кандидат філологічних наук

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми

О.В. Юрченко

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)	Обов'язкова	
Модулів – 2	Галузь знань 03 Гуманітарні науки Спеціальність 014.01 Середня освіта. Українська мова і література Освітня програма Середня освіта. Українська мова і література	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3		3-й	3-й
Загальна кількість годин - 90		У-й	У-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних - 3 самостійної роботи студента - 8		Лекції	
		28 год.	10 год.
		Практичні, семінарські	
		12 год.	6 год.
		Лабораторні	
		–	–
Самостійна робота			
50 год.	74 год.		
Вид контролю: екзамен			

2. Мета навчальної дисципліни

Мета курсу – дати студентам глибокі знання з історії розвитку звукової системи, граматичної будови та словникового складу української мови від найдавніших часів до наших днів, підготувати їх до вивчення курсу історії української літературної мови.

Завдання курсу:

а) ознайомитися з суттю внутрішніх факторів розвитку мови: прагнення до симетричності і подолання закладених у ній суперечностей, спонтанні зміни в артикуляції звуків, асиміляція, дисиміляція тощо;

б) обґрунтувати мовні факти, процеси та закономірності розвитку сучасної української мови, проникнути в їх суть;

в) навчити студентів орієнтуватися в зовнішніх факторах (міжмовні контакти, вплив субстрату, мовна економія, суспільні, історико-культурні умови життя народу), які зумовлюють розвиток мови, зміни в її структурі;

г) навчити студентів визначати безпосередні причини, що викликали фонетичні, граматичні та інші зміни конкретних словоформ, розрізнявати загальні закономірності розвитку й перебудови мовної системи;

д) навчити студентів свідомо сприймати й аналізувати будь-яке мовне явище в його минулому й на сучасному етапі;

е) навчити студентів практично застосовувати знання з історичної граматики при викладанні сучасної української мови в школах різного типу.

3. Перелік компетентностей, які набуваються під час опанування дисципліною:

ФК 2 Здатність використовувати науковий апарат для засвоєння теоретичних основ української мови та літератури, методик викладання української мови та літератури

ФК 11 Здатність вільно володіти українською мовою, адекватно використовувати мовні ресурси, демонструвати сформовану мовну й мовленнєву компетенції в процесі фахової і міжособистісної комунікації, володіти різними засобами мовної поведінки в різних комунікативних контекстах

4. Результати навчання:

ПРН 3. Знає основні функції й закони розвитку мови як суспільного явища, різнорівневу (системну) організацію української мови та її норми, особливості використання мовних одиниць у певному контексті, мовний дискурс художньої літератури й сучасності.

ПРН 13. Уміє працювати з теоретичними та науково-методичними джерелами (зокрема цифровими), знаходити, обробляти, систематизувати й застосовувати в освітній діяльності сучасну наукову інформацію, бібліографію, комп'ютерні технології.

ПРН 14. Володіє комунікативною мовленнєвою компетентністю з української мови (лінгвістичний, соціокультурний, прагматичний компоненти

відповідно до загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти), здатний вдосконалювати та підвищувати власний компетентнісний рівень

5. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I. Вступ. Історична фонетика української мови.

Тема I. Вступ

Тема II. Формування фонологічної системи протоукраїнської мови

Тема III. Фонетичні зміни в протоукраїнській мові

Тема IV. Звукові зміни давньоруської українській мові (XI - поч. XIV)

Тема V. Звукові зміни середньоукраїнської мови (кін. XIV - поч. XV ст.)

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II. Історична морфологія, історичний синтаксис української мови.

Тема VI. Морфологія

1. Загальна характеристика морфологічної будови давньоруської української мови.
Питання диференціації іменних частин мови.

2. Іменник.

3. Займенник.

4. Прикметник.

5. Числівник.

6. Дієслово.

7. Прислівник.

8. Службові слова.

9. Вигуки.

Тема VII. Історична морфонологія і акцентологія

Тема VIII. Синтаксис

6. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л.	п.	лаб.	інд.	с.р.		л.	п.	лаб.	інд.	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Вступ. Історична фонетика української мови												
Тема 1. Вступ	7	2	2	–	–	3	7	1	1			5
Тема 2. Формування фонологічної системи протоукраїнської мови	6	2	1	–	–	3	7	1	1			5
Тема 3. Фонетичні зміни в протоукраїнській мові	6	2	1	–	–	3	7	1	1			5
Тема 4. Звукові зміни в давньорусько-українській мові	6	2	1	–	–	3	6	1				5
Тема 5. Звукові зміни середньоукраїнської мови	6	2	1	–	–	3	6	1				5
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	<i>31</i>	<i>10</i>	<i>6</i>	<i>–</i>	<i>–</i>	<i>15</i>	<i>33</i>	<i>5</i>	<i>3</i>			<i>25</i>
Модуль 2												
Змістовий модуль 2. Історична морфологія української мови												
Тема 6. Морфологія. Іменник	7	2	2	–	–	3	7	1	1			5
Тема 7. Займенник	6	2	1	–	–	3	7	1	1			5
Тема 8. Прикметник	6	2	1	–	–	3	7	1	1			5
Тема 9. Числівник	6	2	1	–	–	3	6	1				5
Тема 10. Дієслово	6	2	1	–	–	3	6	1				5
Тема 11. Прислівник	6	2	–	–	–	4	5					5
Тема 12. Службові слова. Вигуки	6	2	–	–	–	4	5					5
<i>Разом за змістовим модулем 2</i>	<i>43</i>	<i>14</i>	<i>6</i>	<i>–</i>	<i>–</i>	<i>23</i>	<i>43</i>	<i>5</i>	<i>3</i>			<i>35</i>
Змістовий модуль 3. Історичний синтаксис української мови												
Тема 13. Історична морфонологія і акцентологія	4	–	–	–	–	4	5					5
Тема 14. Синтаксис. Просте речення	6	2	–	–	–	4	5					5
Тема 15. Складне речення	6	2	–	–	–	4	4					4
<i>Разом за змістовим модулем 3</i>	<i>16</i>	<i>4</i>	<i>–</i>	<i>–</i>	<i>–</i>	<i>12</i>	<i>14</i>					<i>14</i>
Усього годин	90	28	12	–	–	50	90	10	6			74

7. Теми лекцій

№	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ. Історична грамати́ка як наукова і навчальна дисциплі́на	2
2	Формування фонологічної системи протоукраїнської мови	2
3	Фонетичні зміни в протоукраїнській мові	2
4	Звукові зміни в давньоруськоукраїнській мові	2
5	Звукові зміни середньоукраїнської мови	2
6	Морфологія. Іменник	2
7	Займенник	2
8	Прикметник	2
9	Числівник	2
10	Дієслово	2
11	Прислівник	2
12	Службові слова. Вигуки	2
13	Синтаксис. Просте речення	2
14	Складне речення	2
	Разом:	28

8. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ. Історична граматики як наука	2
2	Фонетична система праслов'янської мови	2
3	Фонетична система староукраїнської мови	2
4	Загальна характеристика морфологічної будови давньоруської мови. Іменник	2
5	Займенник. Прикметник. Числівник	1
6	Дієслово	2
7	Прислівник. Службові слова. Вигуки	1
	Разом	12

9. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Вступ. Походження української мови	3
2	Формування фонологічної системи протоукраїнської мови	3
3	Фонетичні зміни в протоукраїнській мові	3
4	Звукові зміни в давньоруській мові	3
5	Звукові зміни середньоукраїнської мови	3
6	Загальна характеристика морфологічної будови давньоруської мови. Іменник	3
7	Займенник	3
8	Прикметник	3
9	Числівник	3
10	Дієслово	3
11	Прислівник	4
12	Службові слова. Вигуки	4
13	Історична морфонологія і акцентологія	4
14	Синтаксис. Просте речення	4
15	Складне речення	4
	Разом	50

Індивідуальні завдання

1. Словотвір іменників (суфіксальний спосіб).
2. Словотвір іменників (префіксальний, префіксально-суфіксальний і безсуфіксний способи, словоскладання, субстантивація).
3. Словотвір займенників.
4. Словотвір прикметників.
5. Словотвір дієслів.
6. Словотвір числівників.
7. Службові слова. Прийменник.
8. Службові слова. Сполучник.
9. Службові слова. Частки та вигуки.
10. Засоби вираження підмета у простому двоскладному реченні.
11. Дієслівні присудки у простому двоскладному реченні.
12. Іменні присудки у простому двоскладному реченні.
13. Конструкції з атрибутивним значенням.
14. Придієслівні конструкції з об'єктним значенням.
15. Конструкції із значенням простору, часу, мети, способу дії.
16. Односкладні речення.
17. Просте ускладнене речення.
18. Складне речення (походження, безсполучникові складні речення відкритої та закритої структури).
19. Складносурядні речення.
20. Складнопідрядні речення.

10. Методи навчання

Лекція, пояснення, бесіда, ілюстрація, самостійна робота

11. Форми і методи контролю

Модульний контроль, тестування, опитування, вправи

12. Критерії оцінювання відповідно до видів контролю

Критерієм успішного проходження здобувачем вищої освіти підсумкового оцінювання є досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом вивчення дисципліни.

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до Положення «Про бально-накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачами вищої освіти у Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького».

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
74–81	C	задовільно	
64–73	D		
60–63	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Рекомендована література

1. Крижанівська О. І. Історія української мови: Історична фонетика. Історична граматика: навч. посібник. К.: ВЦ «Академія», 2010. 248 с.
2. Мойсієнко В. М. Фонетична система українських поліських говорів у XVI–XVII ст. Житомир: ЖДУ ім. І.Франка, 2006.
3. Сіроштан Т. В. Абстрактна лексика в українській мові XVIII ст. (на матеріалі приватних листів). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 30 (69) № 2, 2019.
4. Сіроштан Т. В. Історична граматика української мови: навч. посібник. МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 120 с.
5. Сіроштан Т. В. Методичні рекомендації до навчальної дисципліни «Історична граматика української мови» для студентів філологічного факультету. Мелітополь : МДПУ ім. Богдана Хмельницького, 2018. 40 с.
6. Сіроштан Т. В. Nominaabstracta на *-к(a)* в історії української мови. *Українська мова*. 2020. № 3. С. 45–60.
7. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови. Харків: Акта, 2002.

14. Інформаційні ресурси

1. www.nbuv.gov.ua – Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.
2. <http://izbornyk.org.ua>
3. Нова Мова (<http://novamova.com.ua>)
4. Лінгур (<http://linguist.univ.kiev.ua>)
5. Електронна бібліотека Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua/eb>)

6. Лінгвістичний портал (<http://proling.com>)

7. Тлумачний словник української

МОВИ

(<http://vwww.unicorne.org/dictionnaireUkrainien/>).